

Musée d'Orsay

Tomislav Šola

Muzejski dokumentacioni centar,
Zagreb

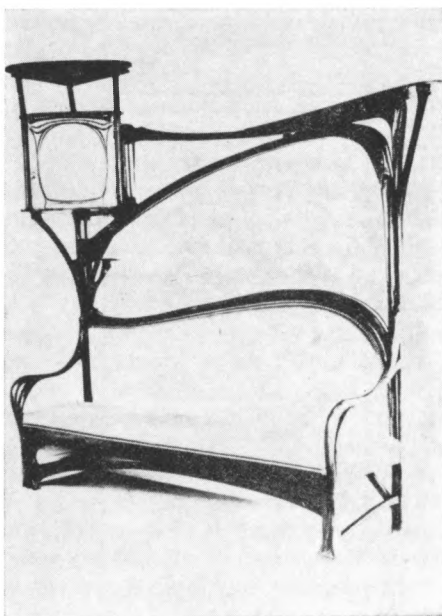
U zemlji u kojoj »gloire« nije samo romantični pojam nego i način razmišljanja, dakle u Francuskoj, — renesansa muzeja potvrđuje s jedne strane bitnu osobinu same muzejske institucije, a s druge, ne manje bitnu zakonitost u građenju kulturnog identiteta: zajednički pojam je »prestíž«. Nekoliko riječi francuskog jezika, koje su postale svojina svijeta, otkrivaju zajedničke imenitelje francuskog duhovnog stanja, — naravno, ako dopustimo tako drastično pojednostavljenje.

Velike spomenike naciji su podizali ili veliki ljudi, ili su podizani njima u čast. Osobito plodna u tom smislu je kraljevska tradicija koje se ni Republika nije odrekla.

Da li se stoga povijesna ambicija u sadašnjosti pojavljuje kao motiv ili kao posljedica predsjednikovanja ostaje za raspravu, ali jasno je da francuski predsjednici žele za sobom ostaviti biljeg i svjedočanstvo svoje veličine.

Nakon što je Pompidou podigao svoj spomenik, Centar Georges Pompidou ili, Parižanima draže, Beaubourg, — ostalo je prazno mjesto za komplementirajuću grandioznu ambiciju. Između Louvrea i Beaubourga nalazi se jedno stoljeće, — čitav jedan način razmišljanja, jedna duhovna atmosfera i, treba reći, legitiman dio modernog vremena. Impresionizam, ta važna i atraktivna stavka na skali povijesti umjetnosti, predstavljen je, uz manji dio izložen u Louvre i Muzeju moderne umjetnosti, — najvećim dijelom u Jeu de Paume. Ono što je tamo oduvijek je bilo malo, a postalo je s vremenom premalo. Rastao je i interes publike: dvorana s impresionistima u Louvre navodno je najgušće posjećen dio ijednog muzeja u svijetu.

U časopisu CONNAISSANCE DES ARTS, u broju od ožujka 1980, objavljen je intervju s tadašnjim predsjednikom gospodinom Giscardom d'Estaingom. Već sama činjenica zaslužuje pažnju i, analizirana, otkrila bi nešto o značaju koji se kulturi, na ovaj ili onaj način, pridaje u toj zemlji. Tema intervjua je bio novi muzej 19. stoljeća, a razlog sam gospodin pred-

Klupa s visećom vitrinom. Hector Guimard, oko 1897. (iz zbirke MUSÉE D'ORSAY)

sjednik koji se drži začetnikom inicijative. Projekt o kojem se u kulturnim krugovima već nekoliko godina bilo govorilo, 1977. godine je upravo inicijativom g. d'Estainga bio legaliziran od strane ministarskog savjeta. Evo, što između ostalog kaže: »Pravi razlog tog projekta, koji mi je na umu već deset godina, u vremenu dok su me razne ministarske dužnosti zadržavale u jednom dijelu Louvrea (gdje je donedavno bilo Ministarstvo financija, op. T. Š.), jest potreba za neprestanim reorganiziranjem nacionalnih muzeja te premještanje Jeu de Paume. Ta se davna ideja razvila i rezultirala projektom za muzej 19. stoljeća.« Tadašnji predsjednik je o muzeju govorio kao o produžetku Louvrea, ponovno »nakon 150 godina«, što donekle govori o prirodi same ambicije.

Muzej 19. stoljeća, recimo još i to u uvodnom dijelu, nije usamljen projekt nego čini dio vrlo širokog muzeografskog programa o kojem je već bilo govora i u časopisu »Oko«. U neposrednoj vezi s novim muzejem stoji nova postava Louvrea, renoviranje Orangerie gdje će biti smještena navodno najbolja privatna kolekcija impresionista »Walter Guillaume«, iseljenje Jeu de Paume, i preuređenje u prostor za povremene izložbe itd. U samom kompletu budućeg tzv. muzeja

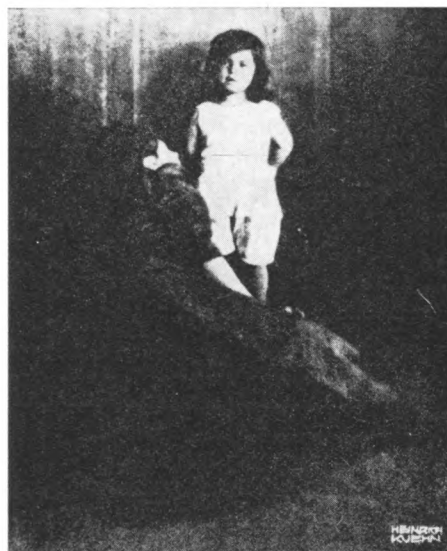
19. stoljeća bit će smještena Uprava muzeja Francuske i administracija Sazveza nacionalnih muzeja.

Napušteni kolodvor

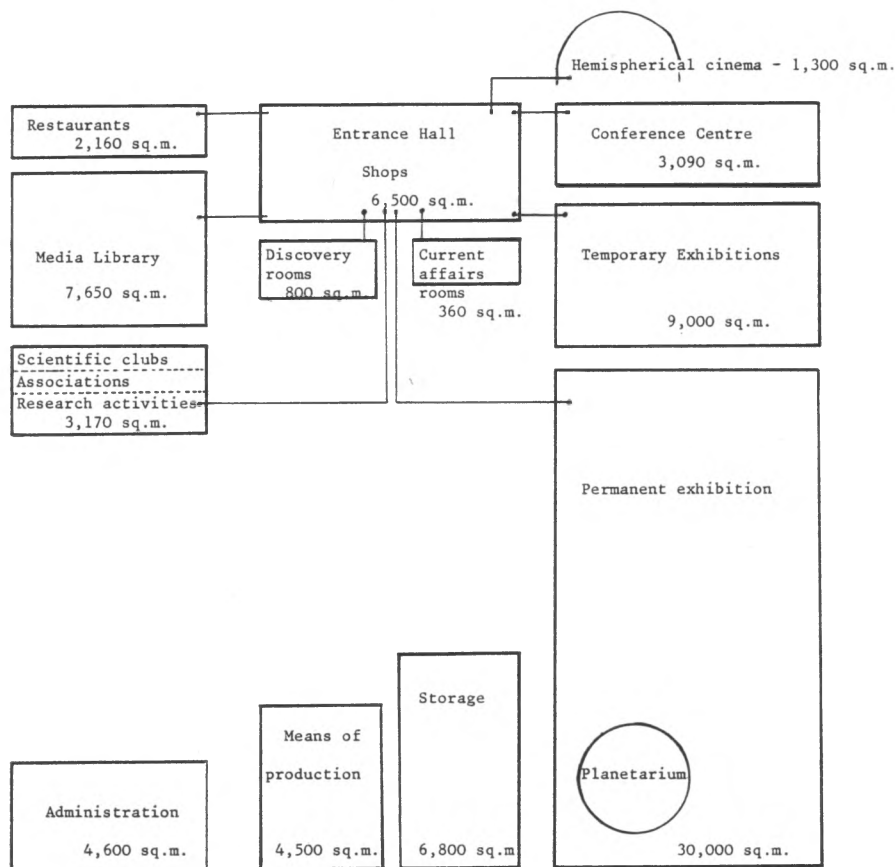
Godine 1871. osim Tuilleries i ostalih razaranja u Pariškoj komuni srušena je i palača Cour des Comptes, s druge strane Seine. Slijedećih trideset godina ruševina je stajala uz rijeku i postala predmetom rugla i podsmijeha štampe. Nekoliko predloženih projekata je propalo. Mjesto se pokazalo kao predmet osjetljivosti i osobita interesa i javnosti i onih izravno zainteresiranih. Godine 1897. moćna željeznička kompanija »Orleans«, koja je posjedovala sve linije prema jugu Francuske, htjela je produžiti linije i smjestiti se u samo središte važnog Pariza (vlada, administracija, ambasade, kulturne ustanove itd.). Godine 1888. na natječaju je prihvaćen projekt Victora Laloux-a. Između ostalih osobina projekt je, u većoj mjeri no ostali, mogao smiriti zgražanje javnosti nad gradnjom kolodvora uz samu Seinu, — gotovo sučelice Louvreu i naslonjenog uz jednu od najljepših malih palača Pariza.

Zgrada je podignuta u stilu bližem izrazu Drugog carstva nego secesiji, i predstavljala je krajnji konformizam u oblikovanju. U svom bitnom dijelu građena je na način industrijskih građevina tog vremena, — sa željeznom konstrukcijom. Osobit efekt te arhitekture pokazuje se u velikom sred-

Lotte i njezina negovateljica, fotografija Heinrich Kühn, Beč iz zbirke MUSÉE D'ORSAY

THE MAJOR ACTIVITIES OF THE MUSEUM
PRESENTED PROPORTIONALLY ACCORDING TO THEIR AREA

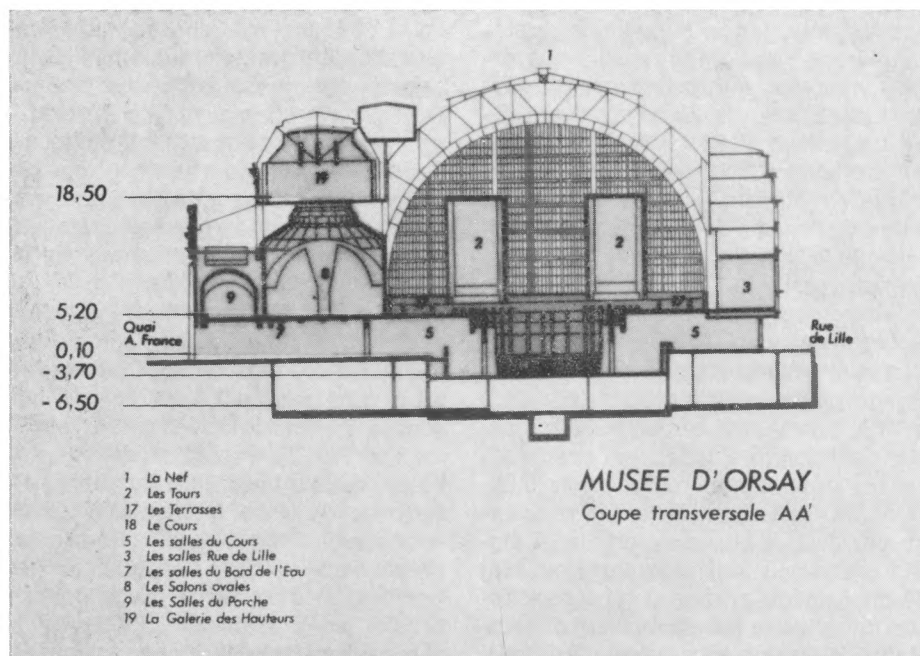
Glavne aktivnosti muzeja predstavljene u odnosima površina

njem brodu (kojem treba usput spomenuti i dimenzije: šir. 40 m, vis. 28 i duž. 171 m) — koji čini grandiozan prostor polukružnog staklenog svoda. Uz srednji brod su i još dva nejednake širine i zapadni dio koji čini rezidencijalni dio, s hotelom, uredima, salama za ručavanje, prijeme i proslave. Fasada okrenuta longitudinalno prema Seini je izvedena u tesanom kamenu. Čine je sedam velikih arkada i dva istaknuta dijela građevine koji markiraju istočni završetak i granicu samog Gare d'Orsay prema Hotel d'Orsay. Preuzetna u dekoru i elevaciji, fasada je trebala sakriti profani sadržaj i industrijsku arhitekturu. Pred zapadnim dijelom, gdje je bio glavni ulaz, nalazi se još očuvan stakleni portik.

Kolodvor Orsay bio je opremom i koncepcijom najsuvremenije zdanje s kraja stoljeća. Električni vlakovi omogućili su svijetle boje, pozlate, staklo i štuko-ukrase. U suterenu se nalazilo šesnaest linija s peronima u visini ulaza u vagone, a za prtljag, koji se nije unosio u vagone, distribucija se obavljala pokretnim platnenim trakama itd. U Hotel d'Orsay bila su smještena razna društva, udruženja,

političke partije itd. U velikom Pozlaćenom salonu, tek da ilustriramo važnost i funkciju zgrade, general De Gaulle je 1958. održao svoju prvu konferenciju za štampu nakon što je oti-

Poprečni presjek zgrade budućeg Muzeja Orsay

šao s vlasti. Sam kolodvorski dio je izbačen iz upotrebe još 1939, ali je potom služio kojekakvim namjenama: pod njegovim staklenim svodom bili su i sajmovi, kazališne šatre, parkiralište automobila itd.

O tempora...

Gotovo četrdeset godina sudbina je bila posve neizvjesna, ali ne, kako bi se možda nadali, same zgrade (jer ona je bila predviđena za rušenje), nego oblika i sadržaja buduće građevine. Nakon mnogobrojnih projekata (jedan je radio i Corbusier) projekt ogromnog turističkog hotela dobio je prvenstvo, a izdana je i dozvola za rušenje postojeće zgrade. Ipak, ni ta varijanta nije snagom dorasla nedoumicu i otpore. Ali, opet treba reći — mišljenja su se mahom razilazila oko sadržaja, a ne oko namjere rušenja. Godine 1973. zgrada je ipak zaštićena privremeno: od 1961. godine kad je bila ponuđena na prodaju, kad nije bilo žaljenja za »njenom ružnoćom«, dogodila se mijena ukusa i stava prema vrijednostima neposredne prošlosti. Godinu dana po legaliziranju projekta muzeja 19. stoljeća, zgrada je 1978. proglašena povijesnim spomenikom: Službena politika, bar u Francuskoj, nije daleko od kulturne politike, a obje su dio prevladavajućeg duhovnog stanja. Kolodvor Orsay, (kao mjesto budućeg muzeja) osuđen na smrt (zbog prijetvornosti, ružnoće, lažnog sjaja i preživljenih motiva postojanja) biva za iste »zločine« odlikovan najvišim ordenom nacije, dobivši status spomenika kulture. Umjesto ru-

šenja, već spomenutim zakonom — programom iz 1978. dodijeljeno mu je, preračunato, više od 3,5 milijardi dinara za transformaciju u muzej. Sredstva javnog informiranja počela su govoriti o zgradi kao o »remarquable« svjedočanstvu svog vremena.

Transformacija

Zgrade većine muzeja svijeta građene su za posve druge sadržaje i svrhe. Muzejski sadržaj i zaštita zgrade često čine dio jedinstvenog problema uspostavljanja novog muzeja. Ovdje je taj slučaj vrlo specifičan, vrlo težak i lagan istovremeno, ali, sigurno, posve osobit. Nakon što je vlada dekretom formirala administrativnu upravu s moralnom i materijalnom odgovornošću i predala joj u zadatak realizaciju projekta, pozvano je šest arhitekata da naprave idejne projekte. Arhitekt Colboc sa suradnicima Bardon i Philippon, relativno mlada ekipa u kojoj je samo vođa zašao u četrdesete godine, ponudila je rješenje koje je sadržavalo najveći broj potrebnih osobina, prema okvirnom zahtjevu: »ne, stvoriti (u orig. creer, op. T. Š.) nego prilagoditi«.

U prvoj verziji programa muzej je trebalo dovršiti do 1982. godine. Prilagođavati, pogotovo jednom tako ekstremno složenom sadržaju kakav je suvremeni muzejski, pokazuje se mnogo dugotrajnije i skuplje no graditi: započeta 1898. godine, gradnja kolodvora je završena samo dvije godine kasnije pa je zgrada na vrijeme bila u funkciji za veliku svjetsku izložbu 1900-te godine. Sada je otvorenje predviđeno za 1985. a, uvjerava nas

Radovi u glavnom brodu bivšeg kolodvora Orsay

ljubazni direktor, to će doista biti godina otvorenja.

Prihvaćeni projekt osniva se na dvjema ambicijama »kontinuiteta« i »re-interpretacije«. Zadržava se centralni brod sa svojim zenitalnim osvjetljenjem i tako ostaje okosnica sveg prostora. Intervencije čuvaju osnovni ugođaj i svode se na uspostavljanje središnje komunikacije i pokrajnjih galerija, ali sve to na kosini koja će početkom na zapadnoj strani, prema glavnom ulazu, i krajem na istočnoj strani, na kraju središnjeg broda, vezati razinu suterena (gdje su nekad bili peroni) i razinu prizemlja (gdje su bile sve prateće službe i cirkulacije pješaka). Prostor pred nekadašnjim ulazom pretvorit će se u trg s dekoracijom 1900-tih, postojeći stakleni trijem koji sliči na zimski vrt, postat će glavni ulaz muzeja. Nekadašnji ulazi od strane Seine, s keja Anatole-France bit će zatvoreni, izuzev onih koji će poslužiti za ulaz u prostor za povremene izložbe. Osim povremenih izložbi, u longitudinalnom prostoru ulaza i vestibula, uz Seine, nalazit će se velike izložbene sale. S druge strane velikog broda, uz ulicu Lille nalaze se saloni i kabineti starog Hôtel d'Orsay koji će biti pretvoreni u izložbene prostorije, a duž tog pokrajnjeg broda odlazit će se do nekadašnjih salona i sala za ručavanje. Veliko pomično stepenište na kraju srednjeg broda vodit će izravno na nivo četvrte etaže gdje će, pod samim krovom sa zenitalnim osvjetljenjem i u dijelu koji se proteže uz rijeku, biti izloženi impresionisti.

Osobito delikatan zadatak za arhitekta predstavlja dvostruka briga kojom treba voditi računa, s jedne strane, o zaštiti spomenika kulture, a s druge, o svemu onom što koncepcija suvremenog muzeja podrazumijeva. Pored prostora za izlaganje i skladištenje, potrebno je uspostaviti u potrebnim razmjerima i pristupni prostor i prostor za dokumentaciju, čitaonicu, prostor za pedagošku aktivnost, prostor za susrete, predavanja itd. U cijelosti će biti restaurirane sale za svečanosti, prijemni hal, blagovaonica — gdje će biti povremene izložbe u skladu sa statusom spomenika kulture.

Programiranje novog

Dakako, jednom tako kompleksnom zahvatu u kojem je muzej samo tek jedan dio — treba pristupiti nekoliko ekipa s vrlo određenim zadacima. Osobita je pažnja obračena programiranju budućeg kompleksa. Rad je povjeren, što nije bez značaja, ekipi koja

je radila i na avangardnom projektu Centra Georges Pompidou. Na već poznatim programerima O'Byrne i Pecquet bilo je da na razini tehničko-arhitekturnog programa i specifičnih programa pripreme zadatak arhitektima. Govoreći vrlo uopćeno, njihova uloga je bila da vodeći računa o objektivnim okolnostima protumače i na najbolji način formuliraju želje investitora, te budućih korisnika zgrade i usluga koje će u njoj biti pružane. U tom vrlo mnogoznačnom zadatku potrebno je vladati suvremenom muzeologijom i muzeografijom, znati karakter i pojedinosti zbirke, predvidjeti budući razvoj muzeja, ukus i interes publike, broj posjetilaca, i dakako sve ono što je osnov za funkcionalno određenje projekta i njegovu budućnost. Studija koju su

Pregled duž glavnog broda budućeg Muzeja Orsay

programeri predali arhitektima sadržavala je sve analize: od one postojećeg stanja do analize mogućnosti. U pojedinostima i površinama zadane su potrebe svakog od korisnika. Od ukupne površine, budući muzej zauzet će 24.725 m², Uprava muzeja Francuske i Zajednica nacionalnih muzeja, u podjednako raspodjeli, slijedećih 8.000 m², a zajedničke službe (prijem, restoran-kafeterija, tehnička uprava, administracija zgrade, telefon, teleks, reprografija, čišćenje, skladište, stanovi, radionice, sigurnost, sanitarije itd . . . daljnjih 10.000 m².

Kolodvor Orsay, budući muzej-gledan sa sjeverozapada

Pregled osnovne prostorne artikulacije muzeja otkrit će (naizgled suvišan i potreban tek zainteresiranom stručnjaku) s jedne strane sve što jedan suvremen muzej mora sadržavati, a s druge, pak, u kojim su međusobnim odnosima ti prostori. Broj zaključaka koje nudi razmišljanje na osnovu tih podataka ograničen je samo domišljatosti i stručnošću zainteresiranoga.

prijem publike	1.800 m ²
prijem djece i omladine	790 m ²
čitaonica	200 m ²
stalna izložba	15.050 m ²
manifestacije-susreti	650 m ²
povremene izložbe	2.200 m ²
uprava-administracija	140 m ²
konzervacija	665 m ²
nadzor i kontrola	80 m ²
manipulacija proizvoda	110 m ²
radionica	500 m ²
depoi — transport djela	2.210 m ²
odjel za audiovizualno	85 m ²
usluge i sanitarije	870 m ²

Opsežan elaborat ekipe za programiranje ostavio bi lako dojam da je sve njime dovršeno i definirano. Programu koji je predan arhitektima zadani su detalji koji se tiču površina, učinjen sud u pogledu kvalitete s muzeografskog stanovišta (prezentacija, sigurnost), predviđena organizacija cjelokupnog uslužnog dijela i funkcionalnih odnosa koji moraju postojati među različitim aktivnostima i prostorima koji su im namijenjeni. Ali, kao što je i poželjno, program ne uvjetuje unaprijed arhitekturni

odgovor na ta pitanja nego ostavlja veliko područje slobode za projektante uz jasnu obavezu »da poštuju izvorne arhitektonske osobine zgrade«.

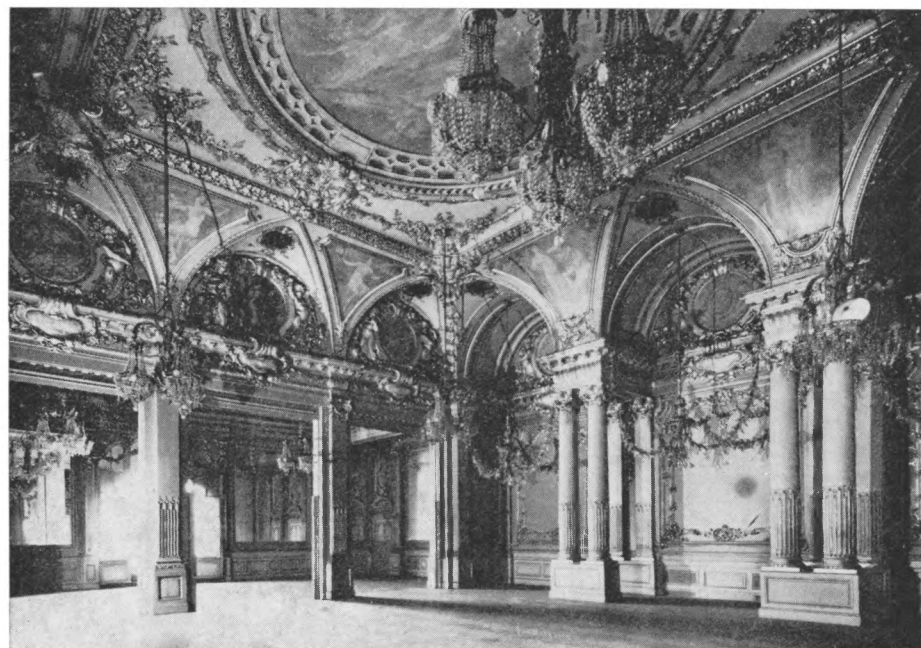
Pod »strehom« i kolonadama koje će biti uspostavljene odvijat će se uz muzej živa aktivnost: od trgovačke do one posve neobavezne koju pruža trg pred Beubourgom. Dio projekta kojem je cilj ostvariti živu pje-

šačku cirkulaciju i zadržavanje vrlo je širok i predviđa značajne arhitekturne zahvate kojima treba graničnu liniju između muzeja i vanjskog prostora učiniti prostorom ležerne, nenametljive agitacije muzeja, područjem pretapanja muzeja i stvarnosti.

Stvaranje velikog muzeja

Da je postojanje muzeja 19. stoljeća u Parizu potrebno i uputno — ako je razumjeti, ali svakako nije bez značenja da je upravo bivši predsjednik Francuske bio taj koji je (s nježnošću kojoj je cilj osobni pečat) zagovarao budući projekt. Druga polovica sedamdesetih je i vrijeme u kojem oživljavaju građanske nostalgije, pa se odraz u umjetnosti pokazuje kao povratak starim dobrim vrijednostima. Ljudi od pera, u češćem doticaju s problematikom i pristupom suvremene umjetnosti podozrivo primaju zaticanje na ljepotu: Gospodin d'Estaing je u nekoliko navrata rekao da će novi muzej biti »lijep«. Na pitanje što to smatra lijepim muzejem odgovorio je: »Lijep muzej znači također harmoniju između izloženih djela i muzejske zgrade. Nedavna i sretna evolucija muzeografije ponovno je pronašla šarm muzejskih dvorana predstavljenih u specifičnom karakteru. To će biti slučaj s Orsay-em (Muzej 19. st. ili Muzej Orsay, op. T. Š.). Poželjno je izbjeći banalnost formi i volumena koji su često rezultat prenaplašene želje za fleksibilnošću. Lijep muzej je onaj gdje materi-

Veliki pozlaćeni salon »hotela« u kompleksu nekadašnjeg kolodvora Orsay

jali upotrebljeni za podove i zidove predstavljaju izuzetnu kvalitetu i stalnu vrijednost, kao što je to slučaj s novim krilom Nacionalne galerije u Washingtonu ili muzeja Yale u New Hawenu.«

To što predlaže bivši gospodin predsjednik, nije recept za lijep muzej, a jest korak unazad u odnosu na hrabru pojavu Beaubourga. S obzirom na okolnosti smještaja u povijesni spomenik, graditeljska šansa nije iste prirode, ali se suvremenost, dajako, može pokazati u sadržaju i načinu funkcioniranja. Dvojbi tu, čini se, neće biti. One su, koliko otkriva razgovor sa sadašnjim direktorom projekta, uglavnom završen proces. Socijalistička vlada donijet će iskustva reprezentativnosti kakvom ju je zamišljao bivši predsjednik. Ekipa će osigurati maksimalnu interdiscipliniranost i kontekstualiziranje izloženih predmeta i djela. Uostalom, rijetki su novi muzeji koji, makar nosili i konzervativne ambicije svojih velikih mecena, odolijevaju isušnju suvremenog načina funkcioniranja. Oslanjajući se samo na već nekoliko spomenutih izvora za svoju kolekciju, budući muzej bi teško ostvario ambicije. Stoga je ustanovljena efikasna otkupna politika koja se oslanja na povelika sredstva države, te na sredstva i pomoć Društva prijatelja muzeja Orsay, osnovanog prije dvije godine. Treći izvor kojim muzej popunjava prazna mjesta zbirke, ili ojačava ona gdje želi najbolji mogući izbor, jesu darovanja. Tempo novih akvizicija ubrzava se sve više: do polovice prošle godine prikupljeno je više od tisuću najrazličitijih muzejskih predmeta, od kojih neki predstavljaju upravo senzacijske akvizicije. Značajan dio zbirke novi muzej će dobiti od ostalih francuskih muzeja, pogotovo onih koji su naslijedili zbirku rasformiranog muzeja Luxembourg. Mnoštvo ostalih detalja koji se otkrivaju na svakom koraku po užurbanom gradilištu, u razgovoru s odgovornima, i u projektu koji najavljuje svježa rješenja i nove pristupe prezentaciji, — svjedoče u prilog i ideji velikog muzeja i nestrpljivom očekivanju godine 1984, kad će muzej konačno otvoriti vrata publici. Tzv. »etablissement public«, kao tijelo koje će brinuti o projektu do njegovog puštanja u rad, okuplja vrhunske stručnjake i iskusno administrativno vodstvo:

ekipa za programiranje predstavlja trenutno najbolji francuski izbor, muzeografsku postavu čitavog muzeja pravi direktor odjela slikarstva Louvrea, a tehnički dio te izvedbe po-

Panoramski snimak parka Tuilleries pokazuje smještaj Muzeja Orsay s druge strane

vjeren je pobjednici natječaja za unutrašnje uređenje muzeja, poznatom arhitektu dekorateru. Nacionalni institut za audiovizualno, najjača institucija te vrste u Evropi, napraviti će (u muzeju koji će pokazati fotografije i rođenje žive slike) prvu potpunu integraciju muzeografije i audiovizualnog u Francuskoj, — suvremena prezentacija koju će trebati svakako vidjeti.

Kao i nakon svakog pokušaja analize ostaju tek pitanja na koja treba dati odgovor. U vrijeme koje je demokraciju, makar i na različite načine, počelo smatrati realnim, univerzalnim izlazom iz neprilika suvremenog svijeta, kad je pomak decentralizacije, ne jednom, bio poistovjećen s disperzijom investicija i kulturnih potencijala, pojavljuju se po svijetu, jedan za drugim, grandiozni muzejski projekti. Tek višak kritičnosti uspijeva ih staviti u jednu od kategorija: njihova kompleksnost, multidisciplinarnost, suvremena praksa i inovacije mogu nekom sličiti na prerašavanja kulturnog prestiža i supremacije (što je donekle i točno), ali to nije i jedino što smo obavezni reći. Te institucije podižu stručni standard muzejskog rada, iznad očekivanog, snažni su svjetionici potrebe za kulturom kao vrhunskim oblikom svijesti suvremenog čovjeka, i uzrokom su neviđenog booma posjetilaca. U njima se isprobavaju teorijske pretpostavke i stvaraju inovacije koje drugi nisu u mogućnosti ustanoviti.

Bivši francuski predsjednik je tvrdio da novi muzej »treba postati jedan od najljepših muzeja na svijetu«, pa ako to i ne bude čini se da bi mogao biti jedan od najzanimljivijih. Uostalom, njegovo uspostavljanje doista se poklapa s novom privrženosti kulturnim vrijednostima industrijskog stoljeća.

LITERATURA:

Un grand musée pour le 19e siècle, Culture et Communication, br. 35 1981.

Tomislav Šola. Građenje kulturnog prestiža, »OKO«, 1—15. travnja 1982.

Le 19e Siècle au Musée d'Orsay, Connaissance des Arts, broj 337, ožujak 1980.

također su korišteni podaci iz intervjua koje je autor obavio u veljači 1982. s direktorom muzeja u izgradnji gospodinom Jean Denger-om.